

III RIIGIKOGU

4. istungjärk. **Protokoll nr. 106 (16).**

1927. a.

II Riigikogu koosolek 22. novembril
1927. a. kell 17.

Kokku on tulnud 90 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Teemant**, siseminister **J. Hünerson**, välisminister **A. Helat**, sõjaminister **N. Reek**, teedeminister **A. Kerem**, töö-koolekandeminister **J. Masing**, rahaminister **L. Sepp**, haridusminister **J. Latik**, põllutöömminister **O. Köster**, kohtuminister **O. Tief**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**.

Päevakord:

1. Eesti-Poola vahelise kauba- ja laevanduslepingu ja selle lõpuprotokollki kinnitamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Riigikassatähtede ja vahetustähtede emissiooni lõpetamise seaduse, rahaseaduse ja Eesti Panga põhikirja („R. T.“ nr. 48 — 1927. a.) elluviimise seadus — III lugemisel.

3. Välismaalaste mahajäänud varanduste korraldamise seadus — III lugemisel.

4. Rahaasjanduse komisjoni esitis pika-laenu panga põhikirja läbivaatamiseks erikomisjoni valimise kohta.

5. Riigi tööstusettevõtete, ärikohtade ja viljapuuaedade omanduseks andmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

6. Kaubalaeva deki juht- ja meeskonna sõidu seadus — üldkomisjoni ettepanek.

7. Eesti kultuurkapitali seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

8. Riigi põlevkivitööstuse põhimäärus — II lugemisel.

9. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

10. „Ühisus Tartu eksporttapamajale“ riikliku laenu andmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.30 min.

Juhataja **K. Einbund**: Avan Riigikogu koosoleku.

1. Teadaandmine tervitus-telegrammide kohta.

1. Teadaandmine tervitus-telegrammide kohta. Sekretär **O. Liigand**: Läti vabariigi iseseisvuse 9. aastapäeva puhul on Riigikogu esimehe poolt saadetud tervituste-gramm Läti Saeima esimehele järgmise sisuga: „Läti iseseisvuse üheksandal aastapäeval saadan Teile Riigikogu nimel soojemad ja otsekoheemad soovid Läti suure tuleviku ja hea käekäigu heaks“.

Vastuseks sellele telegrammile on tulnud Läti Saeima esimehelt telegramm järgmise sisuga: „Ma palun Teile Ekstsellentsi vastu võtta minu otsekoheemad tänu Riigikogu poolt Läti iseseisvuse üheksanda aastapäeva puhul läkitatud soovide eest, mille vastu meie seda enam vastuvõtlikud oleme, et nad tulevad meie sõbra ja liitlase Eesti poolt“.

2. Eesti-Poola vahelise kauba- ja laevanduslepingu ja selle lõpuprotokollki kinnitamise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooniko-
misjoni aruandja
O. Gustavson.

Seaduse lõpure-
daktsioon võetakse
vastu nähtava ena-
musega.

3. Riigikassa-
tähtede ja va-
hetustähtede
emissiooni lõ-
petamise sea-
duse, rahasea-
duse ja Eesti
Panga põhikir-
ja („R.T.“ nr.
48 — 1927. a.)
elluviimise sea-
dus — III luge-
misel.

Rahaasjanduse
komisjoni aruand-
ja **Chr. Kaarna**.

Seaduseelnõu võe-
taksenähtava ena-
musega muutma-
ta vastu para-
grahvide viisi ja
lõpuhääletamisel.

(Vaata tekst pr.
nr. 105 (15),
veerg 603—604.)

4. Välismaa-
laste mahajää-
nud varandus-
te korraldami-
se seadus —
III lugemisel.
(Vaata tekst pr.
nr. 105 (15),
veerg 635—636.)

Üldkomisjoni
aruandja **O. Gus-
tavson**.

Seaduseelnõu
võetakse nähtava
enamusega muut-
mata vastu para-
grahvide viisi ja
lõpuhääletamisel.

5. Rahaasjanduse komisjoni esitis pikalaenu panga põhikirja läbivaatamiseks erikomisjoni valimise kohta.

Seal räägiti pikalt põhimõtetest küsimustest, mis selle panga põhikirja tegemisel tulevad arvesse võtta. Seal juhiti kõigepealt tähelepanu sellele, et see rahareformi viimane seadus ei ole kokkukõlas eelmiste rahareformi seadustega, et endiste seaduste ja selle panga põhikirja vahele jääb teatud vahe, mis eriti kahjulik on põllumajandusele. Juhiti tähelepanu sellele, et vekslid on võimalik diskonteerida Eesti pangas ainult kolme kuu peale, siin — pikalaenu pangas — 9 kuu peale. Siin jääb suur vahe vahele, nii et üks ettevõtte ei saa ühe pangaga töötada nagu seni: paljudel ettevõtetel tuleb mitme panga krediite kasutada, kui tahavad korralikult töötada. See ei ole loomulik.

Juhiti tähelepanu ka sellele, et põllumajandus satub siin õieti väga halba seisukorda: põllumajandusele on lühikeseajalist laenu lubatud anda ühistegeliste laenuasutuste kaudu. Hüpotekaarlaenu põllumajandus ei saaks. Lühikeseajalise laenu andmise kohta on paragrahv põhikirjas sees, kuid lähemalt vaadates selgub, et selleks raha anda ei ole. Nimelt on pikalaenu panga põhikirjas ette nähtud, et välislaenust ei saa põllumajandusele anda mitte pennigi. Jääb üle teine tee, nimelt saada see raha võlakirjade müügist. Meie teame aga, et kui pikalaenu pangalt võlakirjad müügile tuleksid hariliku protsendiga, siis ostjaid ei leidu. Võib olla on võimalik müüa neid siis, kui nad õige kõrge protsendi alla lähevad, kuid siis tuleks põllumajandusse raha kõrge protsendiga. Aga kõik ringkonnad on alati rääkinud, et põllumajandus kõrgeprotsendilisi laene ei saa kasutada. Jääb järele veel üks tee, nimelt saada raha ühistegeliste asutuste kaudu laenuandmiseks külmanud laenudest, mis Eesti pangast üle tulevad. Selgus, et selle summa hulgas, mis Eesti pangast üle tuleb, on väga palju niisugust raha, mis õige pikaks ajaks on kinni pandud. Osa sellest rahast tuleb tagasi alles 10 aasta pärast, võib olla väike osa tuleb ennem tagasi, aga see on niivõrt minimaalne, et mingisugust võimalust ei ole sellest laenudeks anda. Eriti avaldati kahtlust külmanud laenude kohta, missugused need laenud üldse on, kas neid võib kui varandust arvesse võtta, või tulevad nad maha tõmmata.

Neil motiividel otsustas rahaasjanduse komisjon Riigikogule ette panna valida pika-

laenu panga põhikirja läbivaatamiseks erikomisjon, kellel volitus oleks ka Eesti panga laenude liigitamisega lähemalt tutvuneda ja selleks Eesti pangast kõiki tarvilikke andmeid nõutada. Tulevasel erikomisjonil tuleks terve pikalaenu panga põhikiri läbi kaaluda ja — kui ta vajab, — selleks andmeid Eesti pangast nõuda.

Rahaminister L. Sepp: Väga austatud rahvasaadikud! Rahaasjanduse komisjonis vaidlesin mina komisjoni ettepaneku vastu järgmistel põhjustel: esiteks ütlesin mina, et rahaasjanduse komisjon ise kõige rohkem põhikirja kursis on ja põhikirja tööde lõpuleviimine sellepärast kõige kiiremini läheks, kui seesama komisjon selle lõpetaks. Teiseks ütlesin, et kui erikomisjon asutatakse, kellele enne seda suur selgitustöö peale pannakse, siis võib see töö niikaugele venida, seda võib venitada, mille tagajärjel võimalik ei ole põhikirja kiires korras vastu võtta, vaid tegelikult võiks selle pikemaks ajaks komisjoni maha matta. Ja lõpuks tundus mulle sarnase komisjoniandmise põhjusena, et Riigikogu enamust on kõikuma hakanud, või ei jaga enam valitusega neid põhimõtteid, mille tulemuseks olid rahareform ja selle viimase lülina pikalaenu pank. Oli arvata, et Riigikogu on praegu teisel arvamusel, ei taha seda aga mingil põhjusel otsekohe öelda, vaid kavatsetakse küsimus komisjoni anda ja lihtsalt mõneks ajaks sinna jätta. Läbirääkimised selle ettepaneku kohta olid lühikesed ja sellepärastei olnud võimalust ettepanekutegitajatel seda põhjendada. Aga erateel kuuldus hiljem, ja ka ajakirjandusest leidsin, et need, kes selle ettepaneku tegid, arvavad, et erikomisjoni andmisega ei pruugi seda põhikirja sugugi maha matta, vaid võimalik on komisjonis seda ühe nädalaga läbi vaadata. Peab ütleva, et aega oleks õiguse pärast natukene rohkemgi kui üks nädal. Maksimum võib olla kuni kaks nädalat, sellepärast, et siis jääks veel järele detsembrikuus kaks nädalat põhikirja vastuvõtmiseks Riigikogus. Kuid siis peaks Riigikogu otsekohe enesele ülesandeks tegema, et tingimata 1. jaanuariks see seadus maksma panna, ja sellest seisukohast välja minnes peaks selle küsimuse ka ainult selle eeldusega komisjoni andma.

Edasi ütlesin komisjonis järgmiselt: siin segatakse kaks asja ära. Üks on pikalaenu panga põhikiri, mis on juriidiline küsimus, ja teine on Eesti panga tegelik seisukord ja selle laenude jaotamise küsimus, mis pikemat aega kestma saab. Ja pole takistust, kui rahaasjanduse komisjon lõpetaks põhikirja läbivaatamise ja paralleelselt võiks mõni teine komisjon Eesti panga küsimust uurida. Ometi on tähendatud, et minu vastuvaidlus selle poole nagu

oleks sihitud olnud, nagu oleksin ma üldse selle vastu, et mingisugune Riigikogu komisjon Eesti panga seisukorraga või laenude jagamisega tutvuneks. (T. Kalbus, tõer: „Päevalehes“ oli küll nii!) Mina palun neid korrata, kes rahaasjanduse komisjonis olid. Need võivad tõendada, et ma seal täpselt ütlesin nõnda, nagu nüüd kordasin. Mis aga mõni leht ütleb, selle eest ma ei vastuta.

Kuna asi sarnase tõlkimise on saanud, nagu oleksin mina selle vastu üldse, et mõni erikomisjon sarnase volituse saaks, siis pean ütleva, et ümberpöörduvalt, tekkinud olukorras mina seda praegu koguni soovitavaks pean. Praegusel valitsusel ei ole Eesti panga praeguse seisukorra juures midagi häbeneda ega varjata. Ümberpöörduvalt, praegune valitsus võib öelda, et eriti panga viimased tegevusaastad kõige paremaid tagajärgi on andnud. Sõnade juurest on just viimasel ajal tegelikkudele tegudele asuda suudetud. Laenude kogusumma on viimase aasta jooksul vähenenud. Kahtlaste laenude sissenõudmisel talitatakse pangas kõige aktiivsemalt ja resoluutsemalt. Ma arvan, seda ei pruugi mul tõendama hakata, sest seda teab igaüks, kellel pangaga tegemist on olnud. Võtame panga valuuta ja kullatagavarad, siis näeme, et need tagavarad, mis 1925. aasta keskel 3 miljoni kuldrubla peale hinnatavad olid, nüüd 10 miljoni juures praegu on ja 25% asemel praegu 50% raha ringvoolust katavad. Sellega ei ole valitsusel midagi selle vastu, kui Riigikogu komisjon pilgu heidab panga tegevusse. Mille vastu aga valitsus kindlasti on, see oleks see, et pikalaenu panga põhikirja läbivaatamine ja tema vastuvõtmine käesoleval aastal ei lõpetataks. Kõigil on tuttav rahvasteliidu nõukogus allakirjutatud protokoll, mis näeb ette ühe reformi lisana, et Eesti valitsusel tuleb asutada hüpoteek-instituut, kellele tulevad üle anda Eesti pangast ülevõetavad laenud ja ainult sellele uuesti asutatavale hüpoteegi-asutusele antakse üle ka välislaenust 350 tuhat £. Kui meie 1. jaanuariks toime ei saa panga käimapanemisega, siis ei saa meie praegu seda rahasummat kasutada. Teisest küljest võttis Riigikogu vastu Eesti panga põhikirja ja rahaseaduse elluviimise seaduse. Loomulik, et sellele teod järgnema peavad. Ja edasi on täiesti arusaadav, et kõige sündsamaks momendiks, kus rahaseadus ellu võib minna, kus meie üle minna võime praeguse rahaüksuse, marga, pealt uue rahaüksuse, krooni, peale, on 1. jaanuar. Siis on raamatupidamise ja aruannete lõpp ja sellega üleminekuks kõige sündsam aeg. Kui 1. jaanuariks, kus Eesti panga põhikiri uues ulatuses maksma hakkab, uut hüpoteegi-asutust ei ole, siis tekivad sarnased majandus-

likud raskused, mis eest Vabariigi Valitsus vastutust oma kanda ei võta. Sest sellega viistakse kõik need laenud, mis Eesti pangast praegu ülevõtmisele tulevad, täiesti saatuse hooleks, need langevad lihtsalt riigikassa kätte. Valitsus peab nad siis 1. jaanuaril üle võtma ja nendega talitatakse nii, nagu harilikult riigivõlgnikkudega talitatakse. Kui Riigikogu seda tahab, siis võib see sündida, aga valitsus selle ees vastutust oma peale võtta ei taha. Kuna siin just eriti nende poolt, kes erikomisjoni andmist on omalt poolt toetanud, öeldakse, et põhikirja maha matta sugugi ei pruugi, vaid hea tahtmise juures seda võimalik on käesoleval aastal vastu võtta, siis arvan, et sisulikult ka neil ei tohiks olla midagi selle vastu, kui kahenädalise tähtaja komisjonile annaksime, et see põhikirja läbi vaatataks, mille läbi oleks võimalik detsembrikuul põhikiri veel vastu võtta.

Teen ettepaneku, määrata sellele erikomisjonile oma töö lõpetamiseks kahenädaline tähtaeg. (A. Tupits, põl: Veiler hõõrub käsi!)

Abisekretär J. Piiskar: Riigikogu vanematekogu kaalus oma tänasel koosolekul rahaasjanduse komisjoni esitist ja arvesse võttes, et valimise jagaja lahtiseks jäetud, otsustas soovitada valimise jagajaks võtta, kui erikomisjon moodustatakse, arv 8. Riigikogu juhatuse nimel teen vastava ettepaneku.

J. Lehtman (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Nii ajakirjandusest kui ka mujalt on etteheiteid tulnud, et kavatsetakse pikalaenu panga põhikirja arutamisel ilmaaegu viivitada. Ma pean tagasi tõrjuma kõik etteheited. Meil ei ole mingit mõtet viivitada pikalaenu pangaga, küll oleme aga kogu aja tähelepanu sellele juhtinud, et pikalaenu pank, kogu rahareform ja ka välislaenu paneb põllumajandusliku krediidi palju raskemasse seisukorda kui see seni olnud. Et see nii on, selle illustreerimiseks tahan mõned sõnad öelda.

Nagu teada on põllumajandusel kasutada lühikeseajalised sihtlaenud. Need sihtlaenud võeti omal ajal, kui meil ikalduseaasta oli, üles ja need on kasvanud seni kuni 400 miljonini. Tähendab on kujunenud 400-miljoniline fond, kust põllumajandus saab laenu 6%-ga. Laenu andmise kord oli niisugune, et kõigepealt said raha keskühised, need olid suured ühistegelised asutused, remburss krediidi näol. Ühistegelised keskasutused muretsesid selle krediidi eest kunstsõnnikuid, jõutoite ja viljaseemet. Selle kauba andsid nad vekslite vastu kohalikkudele ühisustele. Viimased toimetaskid need edasi põllumeestele. Põllu-

mehed maksid saadud kauba eest vekslitega. Põllumehe vekslit tähtaja määramise juures oli põhimõtteks see, et laen võidi tasuda tulevasesest lõikusest, näiteks kui põllumehel oli ikalduse puhul seemnevilja tarvis, siis sai ta selle võlgu ja tasus siis, kui ta oli oma lõikuse realiseerinud ja nii raha muretsenud. See kord oli elust enesest välja kasvanud, ja see kord oli meie põllumajandusele täiesti vastav. Vabariigi Valitsuse poolt on see kord ära muudetud 14. juulil instruksiooniga Eesti pangale. Praegusel korral ei ole enam võimalust odava-protsendilist, — 6% — laenu saada, mille katmisele võiks asuda tulevasesest lõikusest. Elu on meile uued ülesanded seadnud. Põllumajandus vajab krediiti just seemnevilja ostmiseks. Ühes maakonnas on andmed kokku võetud ja need näitavad, et ainult odra- ja kaera-seemet on vaja 30 miljoni marga eest, nii et kui kõik maakonnad kokku võtta on arvata, et umbes paarisaja miljoni marga eest on vaja seemet valmis osta. Seemnevilja on tarvis osta kõigepealt oma kodumaalt, sest omamaa seeme on alati parem kui väljastpoolt sissetoodu. Kokkuostja ülesannet on täitnud seni suuremad keskühised ja oleksid nõus ka praegu seda ülesannet endi peale võtma, kui nad krediiti saaksid. Krediitisaamisega on aga täbar lugu. Täna oli põllutöoministeriumis nõupidamine ja seal ei teatud teed juhatada, kuidas seda krediiti oleks võimalik saada. Nii pikalaenu pank kui ka Eesti pank ei saa niisuguseid krediite anda, sest nende rahaprotsent tuleb palju kõrgem kui siimaani oli. Tähendab põllumees peab oma seemneviljalaenu palju kõrgemalt tasuma kui seni. Nii langeb seemneviljalaenu protsent raske koormana ikalduse all kannatanud põllupidajate peale. Veel raskem on aga talitada ühingutel, eriti neil keskühingutel, kes kaupa kokku võtavad. Kui nõutakse, et kaup peab saama pangale panditud, ja pank annab laenu ainult 60% selle väärtusest, siis järelikult 40% peavad nad ise kandma. Kui meie arvame laenu 200 miljoni peale, siis peavad need ühingud ise välja panema 80 miljonit. Seda raha muidugi neil ei ole, ja ülesanne jääb teostamata. Seemnevilja jääb kokku võtmata. Seemet hakkaksid müüma teised organisatsioonid, nagu see naaberriikides on, kus seemnekaubandus on täiesti juutide käes. Ka sel juhtumisel, kui võimalus oleks teistest pankadest niisuguseid summasid saada, on talitus väga raskeks tehtud. Nõutakse, et seemnevilja peab antama käsipandina Eesti pank. Kuid kogu seemnevilja tuleb harilikult puhastada, temale juurdepääs peab olema vaba ja sellepärast ei saa seda kuidagi käsipandina Eesti pank anda. Nii on ka sellest küljest uusi raskusi juurde tulnud.

Siimaani anti neid laene kuue kuu peale ja pikendati kuue kuu peale, nii et mõned laenu isegi lõpuks 18 kuu peale nihkusid. Praegu antakse ainult kuue kuu peale ja rohkem mitte. Ainult see üksik juhtumine näitab, missugusesse raskesse seisukorda satuvad põllumajanduslikud ühingud ja põllumehed siis, kui need panga põhikirjad sedaviisi vastu võetakse, nagu nad praegu on. Siin on tingimata tarvis parandusi teha, niisuguseid parandusi, mis põllumajandust nii raskelt ei rii-vaks.

Rahaminister L. S e p p: Väga lu-gupeetud Riigikogu liikmed! Härra rkl. Lehtman'i kõneluses vast leian mina ainult kinnitust sellele oma arvamisele, et soov ei ole praegu lihtsalt tutvuneda ühe ja teise asja-oluga ja selleks, et pikalaenu panga asutamine otstarbekohasemalt sünniks, erikomisjon valida, vaid et tõesti on nagu üks hüüdsõna või hirm laiali läinud, et „Issand, päästa meid selle uue korra eest“! Ja kui ma seda juba enne tähendasin, siis leian nüüd, et ma õige koha peale olen tabanud. Härra Lehtman on ühtlasi ka suurema ühistegelise ettevõtte direktor või lähedal-seisev isik ... (V a h e l h ü ü d e d p a r e m a l t p o o l t.) ... — ma vabandan — nii et ta igatahes asjatundja on. (J. H ü n e r s o n, põl: A s j a t u n d j a s t s a a b k a d i r e k t o r.) Ja selles on temal siin täielik õigus, mis ta ette toob, et eriti neile seisukord veidi raskemaks läheb. Praegu on olud neile võrdlemisi soodsamad. Eesti panga praegune põhikiri näeb küll ka ette, et kauba vastu ainult 60% võib laenu anda, aga seda põhikirja ei peeta praegu, on üldiselt juba võetud seisukoht, et tuleb sellest üle minna. (L. J o h a n s o n, s t p: A g a m i s p ä r a s t e i p e e t a?) Sellepärast, et tarvidused kaugemale ulatuvad, kui põhikiri. (L. J o h a n s o n, s t p: S i i s o l e k s t u l n u d m u u t a R i i g i k o g u s, a g a m i t t e r i k k u d a s e a d u s t.) Härra rkl. Johanson, nimelt sellepärast, et meie tulevikus seda põhikirja rikkuda ei tarvitseks, ongi praegused uued seaduse kavad. (L. J o h a n s o n, s t p: T e i e r i k u t e n e i d k a e d a s i. — K. P ä t s, põl: M i s t e s e l l e s t k u u l a t e, k ö n e l e g e e d a s i.) Mina olen ainult selles mõttes uusi rahareforme teostanud ja kaitsenud ja kaitsen ka praegu, et luua sarnased piirid ja sarnased põhikirjad, mis lasevad legaalsel teel rahuldada kõiki tarvidusi. Praegune põhikiri seda võimalust lihtsalt ei anna, ja et rahuldamatud tarvidused olemas, on selge. Kui aga põhikirjast on üle astunud, siis ei ole ju mingisugust piiri enam olemas, ja seda näitab väga kujukalt praegune härra Lehtman'i kõne. (V a h e l h ü ü d e d.)

On väga soovitatav ja kerge keskasutusel tegutseda, kui ta ei pruugi ärisse sugugi oma raha sisse panna, oma kindlustusi anda, vaid kui ta saab kogu 100% ärikapitali pangalt. Kui asi hästi läheb, siis saab ühisus kasu, läheb aga halvasti, siis jääb pangal puudu. Pealegi on ühistegelistel keskasutusel igatahes kasu, kui teised võistlejad peavad eralaenu tarvitama 15%-ga või jälle rüüripangast võtma 8% või 9%-ga. Siis on igatahes soodne edasi müüa kaupa võlgu 6%-ga, kuna teistel seda võimalust ei ole, mille tõttu ka keegi nendega võistelda ei saa. See on soodne olukord. Ei saa aga ühe uue põhikirjaga luua samasuguseid olukordi, ega õigustada seda, et sarnane olukord edasi kehtaks. Minu arvates on uue põhikirja nõuded täpselt sarnased, misjärgi normaalselt kõik pangad talitama peaksid. Kui on ette nähtud, et laenu võib anda ainult 60% pandi väärtusest, siis peaks ka selle järgi pank talitama kõikide klientide suhtes. Ei saa finantseerida ärisid niisuguses olukorras, kui neil omal sugugi kapitali ei ole. Riik ei saa vastutada selle eest, kui keegi ilma rahata äri ajada ei saa.

Mis puutub 14. juulil valitsuse poolt antud instruksiooni, siis see midagi muutnud ega uut maksmat pannud ei ole. Instruksiooniõeldakse, et lähemal ajal astub jõesse Eesti panga uus põhikirja. Et mitte järsku murrangut ei oleks, on ette kirjutatud, et pank aegsasti peaks end selleks ette valmistama ja järkjärgult uuele põhikirjale üle minema. Et valitsus niisuguse instruksiooni andis, seda pean ma täiesti õigeks. Ja ka praegu veel on pangal vabadus, ta ei ole kohustatud operatsioone ainult uue põhikirja järgi tegema. Samuti ei ole pangal keelatud, seni kui praegune vana põhikirja maksab, ka väljavõtteid teha protsentides ja laenu ka 6%-ga anda. Mis aga valitsus ei saa teha, see on, et veel juhtnõore anda siis, kui uus põhikirja maksma hakkab. Sest üks tähtsam uue põhikirja punkt on see, et valitsus ei tohi sarnaseid väljavõtteid tulevikus teha, ei tohi pangale sarnaseid instruksioone anda, vaid pank peab ühtlase mõõdupuuga hakkama talitama. Tähendab, ka need vanad valitsuse juhtnõõrid igasuguste soodustuste üle loomulikult kaotavad oma maksvuse iseenesest siis, kui vana põhikirja oma maksvuse kaotab ja uus maksma hakkab. Nii et ka siin ei saa valitsus midagi parata.

Kõigi nende ettetoodud mõtete pärast arvan mina, et tähtaja küsimus erilise tähtsuse omab. See ei ole enam praktiline küsimus, kas meie käesoleval aastal selle põhikirja vastu võtta tahame või mitte, vaid selle tähtpäeva määramine omandaks nüüd rohkem põhimõtteliku tähtsuse: kas üldse tahetakse seda küsimust otsustada, või tahetakse ta maha matta; kas

on arvamine, et uus kord üldse vastuvõetav ei ole, või tahetakse vanas suunas edasi minna? Sellepärast toetan sellelt seisukohalt oma endist ettepanekut.

J. Lehtman (as) (fakt. märk.): Härra rahaminister tõi ette, nagu oleksin mina kõnelenud ühe asutuse seisukohalt. Mina pean ütleva, et see nii ei olnud. Mina tõin ainult ette neid mõtteid, mis täna avaldati põllutöeministeriumis peetud koosolekul. Seal ei olnud mitte üks asutus esindatud, vaid mitmed, muuhulgas ka rahaministeriumi ja Eesti panga esindajad. Seal võeti arvesse üldine seisukord, mitte ainult ühe ettevõtte oma.

Härra rahaminister ütles, et need asutused tahavad saada 100% oma talituskapitale neist laenudest. See ei ole nende asutuste soov. Normaaloeldes jätkub neil asutustel, kes seemnevilja muretsevad, omal raha selle muretsemiseks. Ainult nüüd, kus ikalduseaasta on, kus riiklikkudes huvides on tarvis palju suuremaid kvantumeid muretsema, nüüd on tarvis suuremaid krediite, mida peaks kas Eesti pank või pikalaenu pank võimaldama.

Nüüd öeldakse, et põhikirjast tuleb kõvasti kinni pidada. Mina juhiksin tähelepanu sellele, et just täna öeldi, et need seni välja antud seemneviljalaenu peaksid jääma grupp C juurde, kuigi nad hästi sinna ei passi. „Kuigi nad hästi sinna ei passi“, need sõnad näitavad, et päris täpselt põhikirjast kinni ei peeta, seda tahtsin mina alla kriipsutada.....

Juhataja K. Einbund: Rkl. Lehtman, Teie kõne on läbi.

Riigivanem J. Teemant: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ühinen täiesti sisuliselt rahaministri seisukohaga ja tähendan sellejuures ainult ühte, et terminimääramine on oluline osa valitsuse seisukohast. Kui Riigikogu enamus ei peaks terminimääramist vastu võtma, teeb Vabariigi Valitsus sellest tarvilikud järeldused.

Mina praegusel korral juhiksin, lugupeetud Riigikogu liikmed, teie tähelepanu mõnele asjaolule, mis näitab, et asja sisu seisab tegelikult millegis muus, kui pikalaenu panga põhikirja vastuvõtmises. Üks kandvam jõud sotsialistlikust parteist, nimelt Riigikogu lugupeetud liige härra Virma, tähendas rahaasjanduse komisjonis, kui viimati seal pikalaenu panga põhikirja arutati, et temal ei ole tarvidust selles komisjonis olla. Temal olla asi selge. Olla tarvis ainult mõned täiendused põhikirjas, ta luges isegi neid komisjonis ette, muidu olla kõik korras, järelikult ei tunnustanud ta isegi

iseäraliku komisjoni vajadust, sest need täiendused, mis härra Virma nõudis, olid sarnased, millega rahulikult päri võis olla. (J. Vain, stp: Ega ta sellega ei õelnud, et rühmal on asi selge.) Teiste sõnadega, Riigikogu liige härra Virma, kes selle ettepaneku tegi, anda põhikiri komisjoni, et tutvuneda Eesti pangas võlgadega, pidi ise viimaks tunnistama, et see ettepanek oli üleaarne. (O. Gustavson, stp: Ei ole õigel! — L. Johanson, stp: Ei ole õigel!) Vaadake, nii sain mina härra Virma'st kui tõsisest inimesest aru. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ah, teda ei ole siin. Oleks hea kui ta täna siia tuleks. Täna on ju nii tähtis koosolek, sarnasest koosolekust, arvan mina, peaks iga tõsine rühma liige ilmtingimata osa võtma. (K. Päts, põl: Temal on teised kohustused ka.)

Siis lugesin ma üht vastasrinna lehte, milles juhtkiri oli kirjutatud rühmajuhilt. Seal on otsekohe öeldud, et nädala ajaga saab Eesti pangas klientide võlgade tutvunemisega valmis, rohkem aega ei olla sugugi tarvis. Kui ma ei eksi, siis oli sellele juhtkirjale alla kirjutatud „A. A.“ Teie tunnete kõik, kes see lugupeetud härra „A. A.“ on. Peab ütleva, et sellel härral igatahes arusaamine on ja kui ta midagi ütleb, siis ma vähemalt vaatan, mis seal pool arvatakse. Kui juba öeldakse, et nädalast ajast on küllalt, siis on mulle arusaamata, kuidas võidakse täna sealt poolt juba tulla kõnelemisega, et terminit ei saa määrata, olla võimata, isegi üks koalitsiooni rühmadest on sellele seisukohale asunud. See on arusaamatu. (Vahelhüüe A. Anderkopp'i, töer poolt.) Lugupeetud härra Anderkopp, ma kuulan rahulikult, kui Teie räägite, kannatage Teie ka nüüd natukene. Ma tahan sellega öelda, et kui midagi tahetakse kätte saada, mis arvatakse tarvis olevat, siis peab järjekindlus olema. Muidu kaob igasugune arusaamine üksteisest ära. Täna on üks seisukoht, homme teine! Praegusel korral on panga põhikirja vastuvõtmise küsimus tõsine, sellega on kiire, sest meie oleme köidetud teatud lepinguga, mille alusel meie ei saa enne 350 tuhat £ laenu kätte, kui uus pank tegutseb. See raha seisab võõraste käes, kuna meie peame laenu protsente maksma. Üks juhtiv jõud vastasrinnast tunnistab ise, et ei ole erikomisjoni tarvis, teine vastasrinnaline tõendab, et saab nädalaga komisjonis, kui see valida, valmis. Kui see nii on, siis peab järjekindel olema, sest praegune küsimus ei ole sarnane, mis ennast kätte ei maksa. Praegusel korral on tegemist liiga tõsise ja tähtsa majanduseküsimusega, selle-

pärast ma arvan, et kergelt asja võtta ei saa, ma pean vabandama, ma ei pannud tähele, missuguse kirjaliku ettepaneku just minu lugupeetud kaastöötajaja, härra rahaminister, tegi. (Rahaminister L. Sepp: Ma kandsin juba ette. — Naer pahemalt poolt.) Teie võite naerda, ma ei pannud tähele, sest ma ei ole täna just terve. (J. Piiskar, stp: Kas see oli asitõendus!) Võib olla, teil on võimalik igasuguses olekus ennast nii kontsentreerida, et Teie kõik tähele panete, teie võite siis küll tänada oma loojat. Igatahes, asja juurde tagasi tulles arvan mina, et kahest nädalast on küllalt erikomisjoni tööks, kui seda just tahetakse valida. Kui leitakse, et üks või teine parandus on tarvis põhikirjas, tehtagu need ettepanekud. Kui valitsusel on midagi vastuvõtmatu, siis muidugi ütleb ta seda otsekohe. Praegusel korral on seisukord selles mõttes tõsine, et on tarvis rutata sellega, et uus pank võiks algada oma tegevust. Nagu teate, hakkab ühe vastuvõetud seaduse järgi meil uus rahaüksus siis maksma, kui Eesti pangas uus põhikiri maksma hakkab. Selle uue põhikirja maksmahakkamisega kantakse Eesti panka üle suurem osa tehtud laenu, kuna 350.000 £ meile üle kantakse ainult siis, kui uus pikalaenu pank oma tegevust algab, milleks tarvis selle põhikiri vastu võtta. Mida rutem see sünnib, seda parem meile. Asja kiirustamiseks on just tarvis termin määrata põhikirja läbivaatamiseks komisjonis. Asjaolude kohane on just see termin, mille ette pani härra rahaminister, keda mina kui valitsuse juht toetan, sest ma asun täiesti tema seisukohal. Teie asi on otsustada, meie asi on järeldusi teha.

A. Oinas (stp) (fakt. märk.): Ma pean omaks kohuseks lugupeetud Riigivanema seletuse puhul rkl. Virma seisukohtade asjas õiendada, et rkl. Virma ei loobunud omalt seisukohalt ja tõekspidamisest, et pikalaenu panga põhikiri on tarvis anda erikomisjoni. Rkl. Virma avaldas mõtet, et temale isiklikult ei ole tarvis komisjoni tööd külmanud laenu suhtes, sest ta on Eesti panga nõukogu liige ja tunneb selle tõttu asja. Kuid meie teame, et panga nõukogu liikmed ei tohi oma andmeid ei Riigikogu liikmetega ega ajakirjandusega jagada.

K. Virma (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Riigivanem ütles, et ma ise olevat aru saanud, et minu ettepanek, pikalaenu panga põhikiri komisjoni anda, ekslik olnud. Ma ise seda küll ei tunne. Ma arvan, et oli hädatarvilik eelnõu komisjoni anda.

Mina ei saanud isegi komisjonis esitada niisugust ettepanekut, kuidas vastavaid paragrahve tuleks parandada, eriti Eesti pangast pikalaenu panga juurde üle antavate laenude kindlustuste liigitamise suhtes. On tarvis hästi läbi mõelda, kuidas üksikuid paragrahve kujundada, ja Riigikogu koosolekul niisuguseid ettepanekuid keegi ei tohiks teha. Seda peab komisjonis tegema; ja olles selles veendumuses tegin ka ettepaneku, anda eelnõu komisjoni. Samuti olen veendunud, et komisjon peab selle töö ära tegema enne, kui Riigikogus küsimus arutamisele tuleb.

Juhataja K. Einbund: Hääletamisele tuleb esitis: Riigikogu otsustab — valida pikalaenu panga põhikirja läbivaatamiseks erikomisjon, kellel volitus on ka Eesti panga laenude liigitamisega lähemalt tutvuneda ja selleks Eesti pangast kõiki tarvilikke andmeid nõutada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb komisjoni valimisjagaja määramine. Selle kohta on ettepanek, võtta komisjoni valimisjagajaks arv 8. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb tähtaja määramine erikomisjonile. Rahaministrilt on ettepanek, määrata pikalaenu panga põhikirja läbivaatamiseks moodustatud erikomisjonile oma töö lõpetamiseks kahenädaline tähtaeg.

J. Lehtman (as) (häälet. motiiv.): (K. Päts, põl, M. Laarman, põl: Sõber, sõber, andke käsi.) Härra rahaministri poolt on ette pandud — määrata sellele komisjonile tähtaeg. Meie arvates ei ole tähtaja määramine otstarbekohane. See ei kiirenda sugugi töö edasiminekut, vaid sunnib inimesi rohkem pealiskaudsemalt tööd tegema. Pealegi on karta, et tähtaja määramine annab võimalusi teatud ringkondadele, kes ei vaata üldse heameelega „külmanud“ laenude revideerimise peale, igasuguseid abinõusid tarvitada, et selle komisjoni tööd saboteerida. Meie ei ole selle vastu, et seda tööd kiiresti teha, kuid arvame, et selleks erilist survet tarvis pole.

Juhataja K. Einbund: Rkl. Piiskar'ilt on ettepanek, määrata Riigikogu koosolekule 10-minutiline vaheaeg.

J. Piiskar (stp), kohalt: Ma tegin selle ettepaneku selles mõttes, et määrata 10-minutiline vaheaeg alles siis, kui see küsimus on otsustatud, see on enne erikomisjoni vaimlist, et kandidaatide üle läbi rääkida.

Juhataja K. Einbund: Hääletamisele tuleb komisjonile tähtaja määramine. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 36 häält, vastu — 48 häält, tühje sedeleid — 3, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb Riigikogu juhatuse liikme Piiskar'i ettepanek — määrata 10-minutiline vaheaeg.

Riigivanem J. Teemant: Paneme 10 minutit veel juurde, siis on kõik korras.

Juhataja K. Einbund: Riigivanema poolt on ettepanek — määrata 20-minutiline vaheaeg. Rkl. Piiskar on ühinenud viimase ettepanekuga. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Kuulutan vaheaja.

Vaheaeg kl. 18.30 — kl. 19.

6. Pikalaenu panga põhikirja komisjoni valimine. Nähtava enamusega valitakse pikalaenu panga põhikirja komisjoni:

Põllumeeste kogude Riigikogu rühma poolt: A. Jürman, M. Laarman, K. Tonkman.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt: L. Johanson, A. Oinas, J. Vain.

Asunikude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate koonduse Riigikogu rühma poolt: J. Lehtman, J. Loosalu.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt:

A. Anderkopp, Chr. Kaarna.

Eesti rahvaerakonna Riigikogu rühma poolt J. Tõnisson.

Eesti tööliste partei Riigikogu rühma poolt: H. Martinson.

Kristliku rahvaerakonna Riigikogu rühma poolt: Fr. Akel.

Vene rahva ühendatud Riigikogu rühma ja Saksa Balti erakonna nimekirjade järgi valitud Riigikogu liikmete poolt: M. Kurtshinsky.

7. Riigi töös- Ma komisjoni tusettevõtete, aruandja J. Teet- ärikohtade ja ssov: Käesolev riigi töös- viljapuuadade tusettevõtete, ärikohtade omanduseks ja viljapuuadade omandamise seadus andmise seadus on — I lugemisel. Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule esitatud riigi käes olevate tööstusettevõtete, ärikohtade ja viljapuuadade likvideerimiseks. Maasea-

duse § 15. lit. b määrab, et riigi maid antakse tarvitamiseks tööstuslikuks ja kaubanduslikuks otstarbeks pikaajaliselt kuni 99 aasta peale. Selle määruse kohaselt on tarvitamiseks antud maaseadusega võõrandatud põllumajanduslikku iseloomu kandvat tööstuslikud ettevõtted, ärikohtad ja viljapuuaiad. 1926. a. oli välja renditud: tööstusettevõtteid 927, ärikohti — 212 viljapuuaeda — 198. Kokku 1407 ettevõtet. Neist on välja antud 813 kohta enampakkumisel ja 594 kohta enampakkumiseta, millest renditud omavalitsustele ja ühisustele 332, ja eraisikutele 262 üksust. Eraisikutele on enampakkumiseta renditud üksused, kus ettevõtetele tarvilikud hooned ja sisseseade tähtsamad osad rentniku omandus, või kus ettevõtte tuli asutada või kapitaalselt ümber ehitada.

Kogemused on aga näidanud, et sarnane tarvitamise viis ei vasta meie oludele, eriti suuri raskusi sünnitab tähtajaline maakasutamise tarviliku tegevusekapitali saamisel. Kuna ettevõtjatel tihti selleks isiklikku kapitali ei jätku ja tähtajaline koha kasutamine ei suuda selleks tarvilikku kindlustust pakkuda, siis ei ole võimalik tööstuslike ja kaubanduslike ettevõtete arenemine, mis aga meie rahvamajandusele teatavat seisakut sünnitab ja soovivat ei ole. Riigi päralt olevad varandused, nagu hooned, sisseseaded ja muud maakoha päraldused ei lase end otstarbekohaselt kasutada ja hävinevad aja jooksul. Et võimaldada maalasuvate tööstuslike ettevõtete arenemist ning ära hoida riigi varanduste hävinemist, on nende kohtade likvidatsioon tarvilik. Nende kohtade likvideerimine on mõeldud läbi viia kahel viisil. Tööstusettevõtete, ärikohtade ja viljapuuaedade müüki korraldatakse enampakkumisel, kui see koht on välja rentimata või mis on riigi kätte rendivahekorra lõpetamisel tulnud, kuna aga need ettevõtted, ärikohtad ja viljapuuaiad, mis korralikult majandatakse või kus tähtsam osa hoonetest või sisseseadest rentniku omanduses, likvideeritakse määratud hinnaga. Tööstusettevõtete hinnaks arvatakse selle väärtus, kusjuures arvestatakse ka nende ettevõtete asukohtade ja teiste majanduslike soodustustega.

Väärtuse kindlaksmääramisel nende tööstusettevõtete kohta, mis enampakkumisel rendile antud, oleks loomulik kapitaliseerida pakutud renti. Kuid kogemused sel alal on näidanud, et need ei saa olla kindlateks alusteks, sest tihti ei anna enampakkumine tööstuse väärtusest õiget pilti. Näiteks on Lagedi vesiveski 5 isiku käest käinud läbi. Esimene pakkus 270 tuhat marka renti, järgmine 170 tuhat, kolmas 140 tuhat, neljas 125 tuhat ja

viies juba 73 tuhat marka. Sellepärast enampakkumise teel väljaandmine ei ole kuigi õiglane hinna ettekujutus, ja need asjaolud oleksid küllalt mõõduandvad selleks, et osa tööstuse- ja ärikohtadest tuleks likvideerida kindla hinna alusel. Seaduse järgi on võimalus veel sellele kindlale hinnale teatavaid juurdelisandusi teha, arvesse võttes ettevõtte asukohta ja teisi majanduslikke soodustusi iga üksiku väljaantava koha juures.

Nende hindamiste ja ostu-müügilepingu tingimuste lõplikuks määrajaks oleks maaseaduse § 14. ettenähtud hindamise peakomisjon, ning sel juhtumisel, kui need müüdivad varandused hindamisele tulevad, võib seda komisjoni täiendada rahaministeeriumi ja tööstus-kaubandusministeeriumi esindajatega.

Neid kohti võib välja osta pikaajaliselt 36 aasta kestel. Samuti on ette nähtud kord, et ei ole võimalik neid kohti koondada ja kokku osta.

Maakomisjon, üldiselt ühinedes Vabariigi Valitsuse motiividega, pidas omalt poolt tarvilikuks teha käesolevas seaduseelnõus mõned parandused ja täiendused.

§ 1. oli ette nähtud, et maakohad, mis müüakse omanduseks käesoleva seaduse alusel, määrab põllutööminister, kuid komisjon asus seisukohale, et nende kohtade müügilemääramine sündigu Vabariigi Valitsuse otsustamisel, kusjuures oleks nende müügilemääramise korral võimalik kaasa rääkida ka teistel asjast huvitatud ministritel.

Peale selle võeti komisjoni poolt juurde uus lõige, kus määratakse ära nende maakohade väljaandmise kord, mis oma tööstusliku või kaubandusliku iseloomu on kaotanud ja kasutatakse teiseks otstarbeks, et need tulevad välja anda tarvitamiseks maaseaduse § 15. lit. a alusel, näiteks, nagu mõned savitööstuse kohad, kus õieti mingit tööstust ei ole asutatud, siis vanad sepikojad, mõned lagunenud tuuleveskitekohad j.n.e. Peale selle arvas komisjon kustutada § 2 valitsuse poolt esitatud eelnõust, mis käsitab küsimust, et „maapõuevarad ei kuulu käesoleva seaduse alusel müügile“, sest nende kasutamise korra määrab juba mäeseadus.

§ 3. — Vabariigi Valitsuse ettepanekus § 4 — võeti vastu komisjoni poolt uues redaktsioonis. Vabariigi Valitsuse poolt esitatud paragrahv nägi ette, et § 1. tähendatud kinnisvaradest on nende kasutajatel õigus omandada enampakkumiseta käesoleva seaduse alusel nende käes tarvitada olevaid kinnisvaru, kui nad neid renditingimuste kohaselt korralikult majandanud või kui neil kinnisvaradel olevad hooned, mis ettevõttele tarvilikud, või ettevõtete sisseseade tähtsamad osad on kinnisvarade pidajate oman-

kus. Komisjon leidis need tingimused enam-pakkumiseta koha kättesaamiseks liiga puudulikud olevat, sest ei ole veel küllalt sellest, kui keegi kohta korralikult majandanud või mõne tühise ehituse püstitanud või kui kellegi omanduses on ettevõtte sisseseade tähtsam osa, mis võib olla väga väikese väärtusega. Sellepärast asus komisjon seisukohale, et enampakkumiseta võib käesoleva seaduse § 1. tähendatud kinnisvaru omandada nende tegelik kasutaja, kui tema kohta renditingimuste kohaselt on hea peremehe hoolega majandanud, ja kui ettevõttele tarvilikud hooned või tööstusettevõtte korralikuks töötamiseks vajalikust sisseseadest vähemalt 35% väärtuse järgi on tegeliku kasutaja omandus, või kui koht on olnud praeguse kasutaja või temale pärandaja käes vahet pidamata vähemalt 6 aastat. Juurde võeti uus lõige, et „käesoleva paragrahvi eelmises lõikes tähendatud kinnisvaru müüakse enampakkumisel Vabariigi Valitsuse otsusega põllutöoministri ettepanekul.“ Komisjon leidis, et nende riigivaranduste likvideerimisel, mis iseenesest kurnis suured võivad olla, peaks olema kindlam kontroll ja et nende otsustamine sünniks Vabariigi Valitsuse teadmisel ja nõusolekul.

Lõpus kustutati sõna: „põllumajanduslikkudele“. Komisjon leidis, et kui siin ühisustel on võimalik maid saada enampakkumiseta, siis ärge tehtagu selle juures vahet ja antagu see võimalus igale ühisettevõttele.

§ 5 — endine Vabariigi Valitsuse poolt esitatud § 6 — kustutati teine lause: „tähendatud kinnisvara ümberkinnistamist võib toimetada ainult tõenduse esitamisel, et kinnisvarade võõrandamisest on põllutöoministeeriumile teatatud“. Komisjon leidis selle lause tarbetu olevat ja see võib asjaajamist pikendada ja on võimalik selleta läbi saada.

Seda paragrahvi täiendas komisjon uue lõikega, millega antakse Vabariigi Valitsusele õigus neis kohtades, kus veolude korraldamisel või muudes üldistes huvides tarvis on veskite veepaisutust alandada või paisu kaotada, vastavaid kinnisvaru oma otsusega riigile omandada asunduskapitali arvel.

Vesiveskid oma paisutustega sünnitavad meil paljudes kohtades ütlemlata suurt kahju ümbruskonna maid soostades ja üle ujutades, ning niisugustes piirkondades ei ole võimalik mingisuguseid maa kultiveerimise töid ette võtta.

Sellelt seisukohalt välja minnes leidis komisjon tarviliku olevat see uus lõige sisse võtta, et kus tarvis on paisutusi alandada või kaotada siis seda oleks Vabariigi Valitsusel võimalik teha.

Kustutati § 6. lõpulauses 100%, mis oli ette nähtud selleks, kui koht müüakse enampakkumisel, et siis võimalus oleks majanduslikke tingimusi ja teisi soodustusi arvesse võttes kinnisvara hinnale selle võrra juurde lisada maapinna ja päraldiste koguhinnast. Komisjon leidis, et vahest on see 100% palju, kuid on ka juhtumisi, kus 200% on vähe, ning sellepärast pidas komisjon seda seisukohta paremaks, et need hinnale juurdelisamisised sündigu Vabariigi Valitsuse määramisel.

Peale selle tegi komisjon eelnõus veel mõned redaktsioonilised parandused. Maakomisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

Abiesimees R. Penno (korra kohta): Vabariigi Valitsuse poolt on Riigikogu juhatusel tulnud erakorraliselt kiri, mis nõuab läbivaatamist. Sellepärast teen ettepaneku, määrata 10-minutiline vaheaeg. (Vahelhüüded pahemalt poolt: Aga meie ei tea ju mis kiri see on?) Riigikogu juhatus ei ole saanud selle kirja läbivaatamiseks kokku tulla, ei ole võimalik olnud Riigikogu juhatusel koosolekut pidada ja selle tõttu ongi vaja Riigikogu juhatusel kokku tulla ja selleks Riigikogu koosolekule vaheaeg määrata. Enne seda ei saa aga kirja sisu üksik juhatusel liige avaldada.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Vaheaeg kl. 19.25 min. — kl. 19.35 min.

8. Teadaandmine Vabariigi Valitsuse ametist lahkumise üle.

Juhataja K. Einbund: Minul on au Riigikogule ette kanda härra Riigivanema kiri 22. skp.: „Riigikogu kodukorra § 102. põhjal teatan, et pikalaenu panga põhikirja läbivaatamiseks moodustatavale erikomisjonile tähtaja määramise ettepaneku tagasilükkamise puhul Riigikogu poolt on Vabariigi Valitsus otsustanud 22. nov. s. a. terves koosseisus ametist lahkuda.“

R. Penno (as): Teen ettepaneku: „Ära kuulates Riigivanema teadaannet Vabariigi Valitsuse ametist lahkumise üle otsustab Riigikogu kodukorra § 103. põhjal teha Riigikogu esimehele ülesandeks, ettepanekuga esineda Vabariigi Valitsuse kokkuseadmise ja ametisse kutsumise asjus.“

Juhataja **K. Einbund:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. (Hüüded: Lõpetada!) Kuulen ettepanekut, lõpetada koosolek. (Hääleta-

takse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.40.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund.**

Abisekretär **O. Liigand.**